

פרד"ס התורה

פשוט

הוא אומר (דברים ד, מח) ועד ה' שיאן הוא חרמון (רש"י).

רמז

דברך

סוד

תּוֹכַחָה וּמוֹסֵר, וְהַזְכָּרַת הַמַּאֲרָעוֹת בַּמִּדְבָּר

כי קרוב אליך

לב לדעת

לֹא תִגְדּוּ מִפְּנֵי אִישׁ (דברים א, יז)
 לֹא תִירָאוּ. דְּבַר אַחֵר, לֹא תִגְדּוּ,
 לֹא תִכְנֹסוּ דְבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ.
 לְשׁוֹן (משלי י, ה) אוֹגֵר בְּקִיץ (רש"י).

מלחמת הכפתורים

עיניים לראות

עם סיום ביקורו של כ"ק האדמו"ר הרה"ק בעל **בית אברהם** מסלונים ז"ע בארץ הקודש, הוא לקח אתו לחוץ לארץ חלה קטנה מארץ ישראל, ושמר אותה לאוכלה באיזו שבת מיוחדת. אבל כשבא העת לבצוע על החלה,

אזניים לשמוע כללי רש"י הק' בדקדוק הלשון

בְּשִׁים לִב, שו"ש" לא פירש כן על תחילת הפסוק **מָקוֹם לְחֻנְתֶּכֶם**, כי באמת שם, אף שהאות ל' מנוקדת בפת"ח, אין זה מלשון 'להפעיל' - **לְחַנּוּת** אֲתֶכֶם. אלא מילה זו היא בלשון 'מקור' (בבנין קל) - 'לחנות', ופירושו: 'לתור מקום לחנות, עֲבוּרֵכֶם'. אבל מכל מקום אינו מנוקד כ'לחנות' אלא **לְחֻנְתֶּכֶם**, כי במילה זו גם כשהיא בלשון 'מקור' אין אומרים 'לחנות' אלא **לְחֻנּוֹת**. כי כאשר האות, העת הראשונה מאותיות השורש, היא אחת מאותיות הגרוניות א.ח.ה.ע, אין הדך נלקד אותן בניקוד שורשי, ומנקדים אותן בניקוד חטף פת"ח **לְחֻנּוֹת**, וממילה גם מנקדים את האות ל' בתחילת המילה בניקוד פת"ח - **לְחֻנְתֶּכֶם**.

המואבים קידמו את ישראל בלחם ובמים?

חמשה מהלכים מלוקטים מתוך דברי מפרשי התורה, ליישוב סתירת הפסוקים בין פרשת דברים לפרשת כי תצא

משה רבינו שלח שליחים לבקש מסיחון לעבור בארצו, באומרו (דברים ב, כח-כט) אֶל כִּסְפָּה תִּשְׁבְּרִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בְּכֶסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי רֵק אֶעֱבְרָה בְּרִגְלִי, כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעֲרֵי הַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי. ורש"י מבאר: 'כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ' - לא לַעֲנֵן לַעֲבֹר אֶת אֶרֶצָם, אֲלָא לַעֲנֵן מִכָּר אֶכְלֵתִי וּמִים. כלומר, משה רבינו אומר לסיחון, שיקנו ממנו אוכל ומים, כפי שעשו בני עשיו היושבים בשערי, שמכרו לנו אוכל ומים.

לא קידמו אתכם

תמיהה גדולה עולה בלימוד פסוקים אלו, שהרי הכתוב מוסיף ואומר 'וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי', ובפשטות הכוונה שגם הם מכרו לישראל לחם ומים כמו בני עשיו, והוא תמוה, שהרי מפורש להלן בפרשת כי תצא (כג, ד-ה) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך, ולא דרכה של אשה לקדם, עכ"ל הגמרא, הרי שגם המואבים נאסרו לבוא בקהל בגלל שלא קידמו בלחם ומים.

שאר המואבים לא קידמו אותם בלחם ובמים, ורק המואבים היושבים בערי מכרו להם לחם ומים

להלן נציג כמה מהלכים ונתייבם אשר סללו רבותינו מפרשי התורה ביישוב סתירה זו, ונציגם בקצרה:

רק היושבים בער

הרשב"ם כתב לתרוץ, שאמנם רוב המואבים לא קידמו את ישראל בלחם במים, אך כאן נאמר 'וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי', דהיינו שרק אותם מואבים שישבו בער, הם מכרו להם לחם ומים. כן כלפי בני עשיו, רוב בני עשיו היושבים באדום לא קידמו בלחם ובמים, רק בני עשיו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי, מכרו להם לחם ומים (וכ"כ החזקוני).

כן גם הריב"א הביא תירוץ זה, והוסיף שמכל מקום נגזר על כל המואבים שלא יבואו בקהל, לפי שאין אנו יכולים להבחין בין מדינה למדינה.

לא בחינם

באבן עזרא מביא תירוץ אשר 'רבים אמרו', שכוונת הכתוב בפרשת כי תצא היא על כך שהמואבים מצידים לא קידמו לצאת לקראת ישראל בלחם ומים חינם, אבל ישראל באמת קנו מהם בכסף מלא (וכן תירצו הרא"ם והברטנורא כאן והדברי דוד בפרשת כי תצא), אולם הרמב"ן בפרשת כי תצא דוחה תירוץ זה וכותב 'זוה הבל', כי למה ייעשו המואבים על שלא קידמו בחינם, הלא סוף סוף הסכימו למכור בכסף [אך ראה בברטנורא שם שכתב שהואיל ובני אברהם היו אחים להם, היה להם להוילך לקראת ישראל לחם ומים חינם בטרם ישאלו לקנות מהם].

שתי סיבות

מהלך שלישי כותב הרמב"ן (בפרשת כי תצא), שהאמת היא שהמואבים קידמו את

ישראל בלחם ובמים, ורק העמונים לא קידמו אותם, והטענה על בני מואב היתה רק על ששכרו את בלעם לקללם, וכך יש לפרש הפסוק: לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', וכל אחד מהם בגלל סיבה אחרת: העמונים - על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ואילו המואבים שאכן קידמו בלחם ובמים, אסורים לבוא בקהל בגלל סיבה שניה: ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך (וכ"כ הריב"א והחזקוני והברטנורא).

מואבי ולא מואבית

ברם, על תירוץ זה מביא הריב"א את קושיית רבי משה מקוצי, שהרי מבוואר במסכת יבמות (עו, ב) שרצו לפסול את דוד מלבוו בקהל משום שהוא בא מרות המואבית, עד שדרשו 'מואבי' - ולא מואבית, שנאמר 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם', עכ"ל הגמרא, הרי שגם המואבים נאסרו לבוא בקהל בגלל שלא קידמו בלחם ומים.

אך המעיין ברמב"ן יראה שהביא בשם הירושלמי, שהטעם שהמואבים אסורים לבוא בקהל הוא רק בגלל ששכרו את בלעם לקלל, וגם על כך אמרו 'מואבי ולא מואבית', כי דרכו של איש לשכור ואין דרכה של אשה לשכור.

נתנו לעבור

מהלך רביעי ליישוב סתירת הכתובים, כותב האבן עזרא, כי אמנם רש"י פירש שהכתוב 'כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ', אינו עולה על המעבר בארצם [כי לא נתנו לעבור בארצם], רק על שהסכימו למכור לחם ומים. אולם האבן עזרא סובר להיפך, שבני עשיו ומואב לא מכרו להם מזון, רק נתנו להם לעבור בארצם, ולשיטתו יש לפרש הכתוב כך: אֶכְלֵתִי בְּכֶסֶף תִּשְׁבְּרִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בְּכֶסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי. רַק אֶעֱבְרָה בְּרִגְלִי, ורק על המעבר בארצו אמר - כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי הַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי - שנתנו לנו לעבור בארצם.

בכל מקרה

מהלך חמישי כותב האברבנאל, שבאמת בני עשיו והמואבים לא נתנו לישראל מאומה, לא לחם ומים, וגם לא לעבור בארצם, וכך אמר משה לסיחון: אֶכְלֵתִי בְּכֶסֶף תִּשְׁבְּרִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בְּכֶסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי, אבל גם אם לא תסכים למכור לי מזון, בכל מקרה רק אֶעֱבְרָה בְּרִגְלִי - אני אעבור ואבוא במקום שאני רוצה לעבור, כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי הַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי, שהם לא נתנו לי לעבור בגבולם, ולא מכרו לי מזון, ובכל זאת עברתי ובאתי עד כה (וראה בחזקוני עוד מהלך).

אפילו בין תנור לכיריים

שְׁמַע בֵּין אֲחִיכֶם וּשְׁפִטָּתָם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרָו (דברים א, טז).
רש"י: וּבֵין גֵּרָו - זֶה פֶּעַל דִּינוֹ, שְׁאוֹנֵר עָלָיו דְּבָרִים. דָּבָר אֶחָד, וּבֵין גֵּרָו, אֵף עַל עַקְשׁוֹ דִּיקָה בֵּין תַּלְמֵת אֶחָד, תִּפְסֵנוּ בֵּין פִּגְרֵי לְכִירִים.

לכן מבאר הדברי דוד', שהכוונה אחרי שכבר הסכימו ביניהם שזה נוטל תנור וזה כיריים, והוא-אמינא שיכול בעל התנור לומר שאחרי שבין התנור ובין הכיריים שניהם משמשים לבישול ואפייה, רק שהתנור שווה יותר, מסתמא בעל הכיריים מחל על מה שהתנור שווה יותר, לכן התחדש שאין כאן מחילה, אלא צריך לשלם לו מעות (וראה כעין זה בגור אריה).

משפחה ברוכה

המהרש"א במסכת סנהדרין (שם) מבאר, שהמדובר בשני אחים שלאחד יש משפחה גדולה ולשני משפחה קטנה, ואל תאמר שזה האח שיש לו משפחה גדולה ראוי לירש התנור, כי הוא צריך לאפות ולבשל הרבה, והאח השני שיש לו משפחה קטנה, די לו לאפות ולבשל בכיריים, אלא גם במקרה כזה צריך בעל התנור לשלם מעות לבעל הכיריים.

מפרשי רש"י מעמיקים להבין את כוונת רש"י בדוגמא שנקט 'אפילו בין תנור לכיריים', מה החידוש המיוחד שאפילו בחלוקת אחים בתנור וכיריים יש לשפוט צדק.

התנור שווה יותר

רש"י במסכת סנהדרין (ו, ב) כתב לבאר, שלא יאמר הדיין לשני האחים החולקים ביניהם 'האחד יטול תנור והשני יטול כיריים', אלא מאחר והתנור שווה יותר מהכיריים, אזי מי שקיבל את התנור צריך לשלם מעות למי שמקבל הכיריים, כפי השיעור שהתנור שווה יותר.

אין מחילה

אולם ב'דברי דוד' כאן מקשה על מהלך זה, שגם בזה אין חידוש, כי פשוט שצריך בעל התנור לשלם דמים. ועוד, למה יתחייב זה ליטול הכירה, והלא יכול לומר אני רוצה את התנור ולא בהוספת מעות.

פתגמי אורייתא

התבוננות והעמקה
בתרגום אונקלוס

מה זה 'אמת מלך'?

תורה: הנה ערשו ערש ברזל וגו' תשע אמות ארקה וארבע אמות רחבה באמת איש (דברים ג, יא).
אונקלוס: תשע אמות ארקה וארבע אמות פתיה באמת מלך.

משמעותו 'גדול בבני אדם', על דרך הכתוב (מלכים א' ב, ב) 'זוהקת והיית לאיש'. אך יש שהקשו על ביאור זה, שאם כן היה לו לאונקלוס לתרגם 'באמת מלך' (ביאורי אונקלוס).

ב. בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן ג) ביאר את כוונת התרגום 'באמת מלך', באמה שהנהיגו המלכים בנימוסי המדינה, והיא 'אמת שחק', שאינה עד המרפק, אלא עד בית השחי [והיינו לפי יד של אדם פשוט ובינוני, אבל מדדו את כל היד עד בית השחי], ומוסיף הרמ"ע: 'אולי עוג היה הראשון למלכים שהנהיגו כן באמה שלמה של אדם בינוני'.

נושאים הלכתיים
העולים מתוך הפרשה

תורה והלכה

לשון הרע כדי להקל על צער ודאגת הלב

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' ונחצרת וד' דהב (דברים א, א).

אמר להם, היה לכם ללמד ממה שעשיתי למרים בחצרות פשביל לשון הרע, ואתם נדבחתם בפיקולם (רש"י).

יסחינה לאחרים

שיטתו היתב שאכן יש כאן עוולה. ג. שישתדל תחילה לישוחח עם האיש שעשה את העוולה. ד. שיהיה כל הסיפור אמת בלי תערובת שקר. ה. שיכוון רק לשם תועלת להפיג צער. ו. שישתדל להשיג תועלת זו באופן אחר. ז. שלא יגיע היזק למי שמספרים אודותיו, יותר ממה שהיה מגיע לו היזק בבית דין.

מצוה לשמוע

באמת כבר מצינו כן בספר חסידים (סימן סד) לגבי שמיעת לשון הרע [אבל בלי להאמין, כמבואר בחפץ חיים בכמה מקומות] וז"ל: 'אם יבא איש אצלך צועק על חברו וכו', ואתה יודע בזה כי אחר שיגיד לך לא ילך להגיד אחרים, כי אינו חושש להודיע לרבים, אך להוציא הדברים מלבו שהם כבדים עליו להגיד, מצוה לשמוע'. אך כתב שם בהמשך דבריו שהשומע צריך לפייס את המדבר, ללמד זכות על המדובר או לומר שהוא אינו שונא וכו'.

מותר לדבר לשון הרע על חברו כשכוונתו רק לתועלת להפיג צער ולהקל על לבו, וזאת רק כאשר נשלמים כל שאר התנאים הנדרשים בלשון הרע לתועלת, וכן מצוה לשמוע מי שבא לספר לשון הרע להפיג צער, אך מותר רק לשמוע ולא לקבל ולהאמין.

הלכה
למעשה:

המקדש, הג בַּחֲמִשָּׁה ח

בַּיָּמִים אֵלֶּה, יָמֵי הָאֲבֵלֹת עַל הַחֲרָבָה וְהַצְפִּיָּה הִיִּתְרָה לַגָּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה, נֶעֱבֵר נָא עַל פְּסוּקֵי וַיִּגְלָה אֶת הַתְּמוּנָה הַמְּפֹלָא כִּי צִדְדֵי כָּל סֹדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלֹת הַקֶּמֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, חֲרָבָה וְ

ירושלים ובית המקדש

ארץ המוריה

עקידת יצחק היתה בירושלים על מקום המקדש, כמו שנאמר בפרשת וירא (בראשית כב, 2):

וְכָרָה לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ יָשִׁים לְעֹלָה.

רש"י מסביר שם מדוע נקראת ירושלים 'ארץ המוריה':
ארץ המוריה – ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג, 4) לבנות את בית ה' בירושלים בזה המוריה. ורבותינו פירשו על שם שמסס הארץ ויאלה לישראל. ואונקלוס חתמו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים.

בהר ה' יראה

לאחר עקידת יצחק קרא אברהם אבינו למקום ההוא 'ה' יראה', והתפלל שהקב"ה ישרה שכינתו במקום זה, כאמור (שם יד):

וַיִּקְרָא אֲבֹרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יֵרָאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר ה' יֵרָאֶה.

רש"י מבאר את כוונת הכתוב 'ה' יראה וגו':

ה' יראה – פשוטו כתרומתו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשקות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר היום – שיהיה לימי הדורות עליו בזה זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו.

מה נורא המקום הזה

כאשר ברח יעקב אבינו אל לבן, למדנו בפרשת ויצא (בראשית כח, טז-יח) שהקב"ה קרא למקום המקדש 'בית מלוני', והוא המקום בו התפללו האבות, ומקום המקדש קפץ ממקומו ונעקר והגיע עד יעקב אבינו כאמור:

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מִשְׁנֵנוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי הֵאָּה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי, וַיִּרְאֵה וַיֹּאמֶר מַה נִּרְאָה הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אֵם בֵּית אֱלֹהִים וְהֵאָּה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם.

רש"י שם מרחיב ומסביר:

שאמר הקדוש ברוך הוא לדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראה לירושלים 'בית א-ל'... אומר אני שנעקר הר המוריה וכל לבנון, והוא היא קפיאת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין א', 3). שכן בית המקדש לקראתו עד בית אל, והוא ויפגע במקום... כי מלא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעמיה למהדר וחזר עד בית אל-ל וקפלה לו הארץ.

כנגד בית מקדש של מעלה

עוד כותב שם רש"י בביאור הכתוב 'זה שער השמים':

מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שנית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה. ענין זה מוזכר גם בפרשת בשלה, בשירת הים (שמות טו, יז):

תִּבְאֲמוּ וְתִסְעֲמוּ בְּהַר נֹזֶקְתָּר מִכֹּחַ לִשְׁבֹּתָהּ פִּעֻלָּתָהּ הַמִּקְדָּשׁ הַכֹּהֵן יִדְרֶה.

ורש"י מבאר שם:

מכון לשבת – מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת

גם בפרשת משפטים, מוזכר ענין זה בשלישית בפסוק (שמות כג, כ):

הֵנָּה אֲנֹכִי עֹלְמוֹ מִלְּאֶה לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָה בְּדֶרֶךְ וְלִהְיוֹתָ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְתַּנְתִּי.

מסביר שם רש"י:

אשר הכינתי – אשר זמנתי לתת לכם, זה פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינתי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים, שצדק המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה.

בנו לכם בית הבחירה

המקור למצות בניית בית המקדש, הוא בפרשת ראה (דברים יב, ט-יב), שם למדנו שלאחר שנכנסו ישראל לארץ היו י"ד שנה בגלגל, ואחר כך בשילה [שהיא היתה 'מנוחה', ובהמשך [לאחר נוב וגבעון] באו לירושלים שהיתה 'נחלה' ושם הצטוו להקים המקדש לאחר שתהיה להם מנוחה מכל האויבים, כמו שנאמר:

כִּי לֹא בָאתֶם עַד עַתָּה אֶל הַמִּצִּיחָה וְאֵל הַנֹּזֶקֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים נָתַן לָכֶּךָ, וְעַבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבְּתֶם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים מְנוּחָל אֲתֶכֶם וְהַיָּדוּן לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וְיִשְׁבְּתֶם בְּטוֹחַ, וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְנוּ הָאֱלֹהִים בּוֹ לְשִׁכְן שְׁמוֹ שֵׁם יְיָ וְהָיָה תִּבְיֹאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם וְגו'.

מפרש רש"י את כוונת הכתובים:

אל המנוחה – זו שילה. הנחלה – זו ירושלים... והגיע לכם – לאחר כבוס וחלוק ומנוחה (שופטים ג, 4) מן האויים אשר הגיח ה' לנסותם בזה את ישראל. ואין זאת אלא צימיו דוד, אז – והיה המקום וגו' – צו לכם בית הבחירה בירושלים. וכן הוא אומר דוד (שמואל ב' ז, א – ב) ויהי כי יבד המלך דביתו, וה' הגיח לו מסביב מכל אויביו. ויחמר המלך אל נכון הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים, וארון האלקים יושב בחדר היריעה.

בית המקדש – בנחלת בנימין

בברכת משה לשבט בנימין בפרשת וזאת הברכה, הוא מתבאר שבית המקדש ייבנה בחלקו, ורק שם תשרה השכינה, כאמור (דברים לג, יב):

לְבִלְיוֹנוֹ אֲמַר יְיָ הֵן יִשְׁכֵּן לְבִטּוֹן עֲלֵיו וְחָפֵץ עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כִּתְפוֹי שִׁכֹּן.

בביאור הכתוב כותב שם רש"י:

לפי שזכרתי לוי בעבודת הקרבנות, ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחיו, שאף הוא משכן שילה היה צנוי בחלקו, שנאמר (יהושע ח, 33) וימאס בזהל יוסף וגו'. ולפי שנית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף. חופץ עליו – מכסה אותו ומגן עליו. כל היום – לעולם משגבמה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר.

ובין כתפיו שכן – בגובה ארזו היה בית המקדש צנוי, אלא שנמוך עשירים ושלש אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כלואתה בשחיטת קדשים וזבחים נד, (ב) אמרי נחתי ביה פורתא, משום דכתיב ובין כתפיו שכן אין לך נאה בשור יותר מכתפיו.

לבנון זה בית המקדש

אף משה רבינו התאוה להיכנס לארץ על מנת לראות את בית המקדש הנקרא 'לבנון', כנזכר בפרשת ואתחנן שהוא התפלל (דברים ג, כה):

אֲנִי עֹבֵרָה נָא וַאֲרֵאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַזֶּה הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן.

ומפרש רש"י:

ההר הטוב הזה – זו ירושלים. והלבנון – זה בית המקדש.

שלמה יוצק כלי המקדש

לפני מותו אף הראה הקב"ה למשה כיצד שלמה המלך יוצק את הכלים לבית המקדש, כאמור בסוף פרשת וזאת הברכה (דברים לג, א):

וְאֵת הַנֶּגֶב וְאֵת הַכֶּסֶף בְּקִשְׁתִּי יִרְוּוּ עֵינֵי הַתְּמָרִים עַד צִעֲרִי.

ומבאר שם ברש"י:

ואת הכסף – הראהו שלמה יואק כלי בית המקדש, שנאמר (מ"א א' ז, מו) ככר היצרן יאסם המלך כמעשה האדמה.

גבוה מכל המקומות

כנזכר לעיל, בית המקדש הוקם בגובה ארצו של בנימין, ואכן בית המקדש היה גבוה מכל המקומות בארץ, כמו שנאמר בפרשת שופטים (דברים יז, ח):

כִּי יִפְלֹא מִכָּאֵר דָּבָר לְמִשְׁפַּט וְגו' וְקִמְתִּי וְעֵלִיתִי אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְנוּ הָאֱלֹהִים בּוֹ.

על כך כותב שם רש"י:

וקמת ועלית – מלמד שצדק המקדש גבוה מכל המקומות.

מתגירים שם

בתוך ברכתו של משה לשבט זבולון בפרשת וזאת הברכה נאמר (דברים לג, יט):

עַמִּים הֲרֵי יִקְרָאוּ שֵׁם זִבְבוֹן וְזִבְזִי יִצְרָק כִּי יִפְעֹעַ יָמֵם יִנְקֹוּ וְיִפְעֹעַ טְמוּנֵי זִוּלִּי.

בדברי רש"י שם כתובים דברים נשגבים על ההשפעה שחייתה לקדושת המקדש אפילו על הגוים שבאו לשם והתגייירו:

עמים – של שבטי ישראל. הר יקראו – לזה המוריה יאספו כל חסיפה על ידי קריאה היא ושם יזבחו בדגלים זבחי דקדק וכו'. דבר אחר, עמים הר יקראו, על ידי פרקמטיא של זבולון, נגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים, הואיל ונלמדתו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה יראה שם אומות ז' ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאל-לוא אחד, ואוכלים מאכל אחד, לפי שהגוים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים אין אומה כשרה כזו ומתגייירין שם, שנאמר שם יזבחו זבחי דקדק.

לולת והגאללה משי תורה



זי התורה שבכתב, עם פרוש רש"י הקדוש, מפרשת בראשית ועד פרשת וזאת הברכה, הפית, גלות ישראל והגאללה עתידה בקרוב בימינו, הכל כתוב במפרש בתורתנו הק'.

גלות - בעון שמיטה

אחת המצוות אשר עליהם נאמר בתורה שאם יעברו עליו יצאו ישראל לגלות, היא מצות שמיטה, כמו שנאמר בפרשת בהר (ויקרא כה, יח):

וְעִשְׂתֶּם אֶת זִמְתִּי וְאֶת מִשְׁפַּטִּי תִשְׁמְרוּ וְעִשְׂתֶּם אֹתָם וְיִשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ כְּכַתּוּב.

וכפי שמבאר שם רש"י:

וישבתם על הארץ לבטח - שבעון שמיטה ישראל גולים, שנאמר (ויקרא כו, לד) אז תרעה הארץ את שבתותיה והרעה את שבתותיה, ושבעים שנה של גלות צבא, כנגד שבעים שנות שבת על הארץ.

ואכן כך נאמר בפסוקי התוכחה בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, לד-לה):

אֲזַי תִּרְעֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמִטָּה וְאַתֶּם בָּאֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם אֲזַי תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְעָה אֶת שְׁבֻתֶיהָ, כֹּל יְמֵי הַשְּׁמִטָּה תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא שְׁבֻתָּהּ בְּשִׁבְתֶּיהֶם בְּשִׁבְתֶּכֶם עָלֶיהָ.

וכן מבאר רש"י שם:

אז תרעה - תפיים את כעס המקום שבעון שמיטה על שמיטותיה וכו' את אשר לא שבתה - שבעים שנה של גלות צבא הן היו כנגד שבעים שנות השמיטה ויוצא שהיו שנים שהענישו ישראל צבאם לפני המקום ארבע מאות ושלשים שנה.

בית המקדש - גאון עוזכם

בפסוקי התוכחה שבפרשת בחוקותי, כתובים כמה פסוקים מפורשים על חורבן בית המקדש והצרות שיהיו בימים ההם, כאמור (ויקרא כו, יט-לא):

וְיִשְׁבְּרִיתִי אֶת גָּאֹן עֲזָכֶם וְגִי וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמוֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת זִמְתֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת פְּזָרֵיכֶם עַל פְּצֵי הַמִּדְבָּר וְנִשְׁכַּחְתֶּם וְנִשְׁכַּחְתֶּם אֶת עֲרִיכֶם וְזִכְרֵיכֶם וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְוֶה בְּרִיזִי בְּזִיזֵיכֶם.

בפירוש רש"י שם מסביר ומפרש:

ושברתי את גאון עוזכם - זה בית המקדש, וכן הוא אומר (ויחזקאל כד, כח) הגני מחלל את מקדשי גאון עוזכם... ונתתי את פזריכם - תפוזי רעב היו, ומוציאים ירמיהו מחיפס ומנשקים אותם, וכרסו נבקעת וטפל עליה. ונעלה נפשי אחכם - זה סילוק שכינה. ונתתי את עריכם חרבה - יכול מאדם, כשהוא אומר והשימותי אני את הארץ (פסוק לב) הרי אדם אומר, הא מה אני מקיים חרבה, מעובר וכו'.

והשמותי את מקדשיכם - יכול מן הקרבת, כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבת אומרים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם, מן הגדולות, שירות של ישראל שהיו מתקדשות וטענות לבא שם.

אתם של נבוכדנצר וחבריו

בפרשת קדושים מזהיר הכתוב ואומר (ויקרא כ, כו):

וְהָיִיתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאֲבָדְלָה אֹתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי.

רש"י שם כותב שכאן נרמז הצרות שיעברו בחורבן בית ראשון אם לא יהיו מובדלים מהגוים:

ואבדל אתכם מן העמים להיות לי - אם אתם מובדלים מכם הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו.

בכי על חורבן בתי המקדש

כאשר התוועדו יחדיו יוסף ובנימין, ראו אף הם ברות הקודש את חורבן בתי המקדש, ועל כך בכו בעת ההוא, כמו שנאמר בפרשת יגש (בראשית מה, יד):

וַיִּפֹּל עַל צִוְּרֵי הַבַּיִת וַיִּבְכּוּ וַיֹּאמְרוּ אִיֵּינוּ וְהַיְּהוָה עִלָּנוּ.

וברש"י שם מפרש ומבאר:

ויפול על צוורי הבית - על שני מקדשות שעמדו להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב. ובנימין צבא על צוורי - על משכן שילה שעמד להיות בחלקו של יוסף וסופן ליחרב.

משכון בעוונות ישראל

גם כאשר קיבלו את הנדבות להקמת המשכן במדבר, כבר נרמז בתורה ששני בתי המקדש עתידים להיחרב בגלל עוונות ישראל, כאמור בפרשת פקודי (שמות לח, כא):

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר יִבְנֶה עַל פִּי מִשָּׁה.

על פסוק זה כותב רש"י:

המשכן משכן - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנים על עוונותיהם של ישראל.

החורבן מכפר על הנפשות

ענין זה נזכר גם בתוך נבואתו של בלעם בפרשת בלק (במדבר כד, ה):

מִה טָבוּ אֲהַלֶּיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּךָ וְיִשְׂרָאֵל.

וכפירוש רש"י שם:

מה טובו אהלך יעקב - משכנותיך - אף כשהן חרבו, לפי קרבתן לכפר עליהם. משכנותיך - אף כשהן חרבו, לפי שכן משכון עליהם, וחורבן כפרה על הנפשות, שנאמר כלל ה' את חממו (איכה ד יא), ובמה כלל, וילת אש בציון.

הקדמת הגלות בשנתיים - צדקת ה'

ביום תשעה באב קוראים בתורה את הפסוקים בפרשת ואתחנן, שם מזהיר הכתוב על הגלות שתבוא אם יעשו את הרע בעיני ה' (דברים ד, כה):

כִּי תִחְלֶיךָ בַּיּוֹם וּבַיָּלָד בַּיּוֹם וְעִשְׂתֶּם אֹתָם וְנִשְׁכַּחְתֶּם אֶת עֲרִיכֶם וְזִכְרֵיכֶם וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְוֶה בְּרִיזִי בְּזִיזֵיכֶם.

כותב על כך רש"י, שצדקה עשה ה' עמו שהקדים את הגלות:

ועשנתם - רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושנים שנה, כמנין ועשנתם. והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים לעשנתם, כדי שלא יתקיים בהם (פסוק טו) כי ארץ חלוצה וחרו שנהאמר (מנצח ט, יד) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי לדיק ה' אלקינו, קדקה עשה עמו שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה.

משכני בתוככם

בין הברכות המוזכרות בפרשת בחוקותי, אם ישמרו ישראל את התורה והמצוה, נאמר (ויקרא כו, יא):

וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִנָּעַל נַפְשִׁי אֹתְכֶם.

רש"י: ונתתי משכני - זה בית המקדש.

החורבן והגלות

נבוכדנצר המית את ישראל בצמא

עוד בימי אברהם אבינו, אנו לומדים בפרשת וירא על הצרות שיעברו ישראל בגלות לאחר חורבן הבית הראשון, כמו שנאמר שם (בראשית כא, יז):

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא בִּלְחָף אֶתְכֶם אֶל הָאֵר כִּי הָיָה בֶן הַשְּׁמִימִים וַיֹּאמֶר לָהּ מִה כָּךְ הָיָה אֵל הַיָּרֵא כִּי שָׁמַע אֶתְכֶם אֶל קוֹל הַנַּעַר בְּאֶשֶׁר הָיָה שָׁם.

מסביר רש"י וכותב:

באשר הוא שם - לפי מעשים שהיו עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי הארת מקטרגים ואומרים, רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בנך צמא אתה מעלה לו צמא? והוא משיבם עכשיו מה הוא, לדיק או רשע, אמרו לו לדיק, אמר להם, לפי מעשים של עכשיו אני דנו וזהו צמא הוא שם. והיו המית את ישראל צמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר (ישעיה כה, יג - יד) משא צערב וגו' לקרחת צמא התי מים וגו', כשהיו מוליכין אותם אל ערבים היו ישראל אומרים לשוביהם צדקה מכם, הולכינו אל בני דודנו ישמעאל וירחנו עלינו, שנאמר (שם) אורחות דודנים ואל תקרי דודנים אלף דודים! ואלו יוצאים לקראתם ומביאים להם בשר דג מלוח ועוד נפחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמניסו לחוד פיו ופותרו, הרוחו כננס בגופו ומת.

התפילות על קבר רחל בגלות נבזראדן

גם ליעקב אבינו נאמר מפי הדיבור שעתידים ישראל לצאת לגלות על ידי נבזראדן, ויעברו על קבר רחל ויתפללו שם, כאמור בפרשת ויחי (בראשית מח, ט):

וְאֵי בָבַי מִפְּנֵי מִתָּה עַל רוּחַ בָּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ כְּבֹרַת אֶרֶץ כְּבֹא אֶפְרַיִם וְאֶחָבֶה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הָיָה בֵּית קְוֹם.

מוסיף רש"י תוספת ביאור על הכתוב:

ואברהם שם - ולא הולכתה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש צורך עלי (והרעמות). אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שהיא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזראדן, והיו עוברים דרך שם, וילת רחל על קברה וזוכה ומצנעת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא, יד) קול ברמה נשמע רחל מצבה על בניה וגו', והקדימה משיבה (שם, טו) יש שר לפעולתך נאם ה' ופזו בנים לגבולם.

טיטוס יתוך את הפרוכת

גם מעשיו טיטוס הרשע בחורבן בית שני, כבר כתובים בתורה, כמו שנאמר בפרשת האזינו (דברים לב, לו):

וְאָמַר אֵי אֶ-כְּלִימוֹ עַד וְחָסִי בּוֹ.

ומפרש על כך רש"י:

ואמר אי א-להינו – האויב יאמר אי א-להינו של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגזר את הפרכת, כענין שנאמר (ומיכה ז, י) ותרא אויבתי ותכסה צוקה האומרה אלי חיו ה' אלוקיך.

הגלות – כאדם הזורה שעורים בנפה

הגלות הקשה והארוכה אשר אנו יושבים בה זה קרוב לאלפיים שנה, הלא היא כתובה בפסוקי התוכחה בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, לג):

וְאַתֶּכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם וְהִרְקֵיתִי אֲזֻרֹתֵיכֶם וְזָרַב וְהִתָּה אֶרְצְכֶם עִיבֻמָּה וְעִרְכֶם יִהְיוּ וְזָרְכָה.

את המשמעות של 'אתכם אזרה בגוים' מבאר רש"י:

ואתכם אזרה בגוים – זו מדה קשה, שצבעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמין, ושכרל נזרו כבמזרה, כלשם האזרה שעורים בנפה ואין אחת מהן זבוקה כחצברתה. והיתה ארצכם שממה – שלא תמהרו לשבץ לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה, נראות לכם חרבות, שצבעה שאדם גולה מציתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין כרמו וציתו חרבים, כך שטיה צורתה כהנים.

כאילו בנה בית המקדש

אמנם גם בזמן הגלות כאשר עדיין לא בנה המקדש, יכול אדם לקיים מצוה אשר נחשבת כאילו בנה בית המקדש, כמו שנאמר בפרשת אמור (ויקרא כג, כב):

וּבְקִשְׁכֶּם אֶת קִצְרֵי אֶרְצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּתַח שַׁדְךָ בְּקִצְרְךָ וּלְקִצְרֵי הַשִּׁדְרָה לֹא תִלְקֹט לְעֵץ וּלְכָר תִּשְׁבּוּ אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

מביא על כך רש"י:

אמר רבי אבדימס דרבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנה בזמנא דהגלים, פסח ועגרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים והאזר מכאן, ללמד שכל הגותן לקט שכתה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאלו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו במוטו.

הגאולה והמשיח

ביקש לגלות הקץ

עוד בימי יעקב אבינו ביקש לגלות לבניו אימתי יהיה קץ הגאולה, ככתוב בפרשת ויחי (בראשית מט, א):

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹף וְאֵינִי לָכֵם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאֲזֻרֵי הַיָּמִים.

ועל כך כותב רש"י:

ואנייה לכס – בקש לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים.

משכון מאליהו הנביא

יעקב אבינו כבר פעל בימיו שבני ישראל יצאו מהגלות ויזכו לגאולה, כמו שנאמר בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, מב):

וְחִסְרֵיתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲסִיר וְהָאָרֶץ אֲסִיר.

הסיבה לכך שכתוב כאן 'עקוב' במילוי ו', כותב רש"י: וחסרתי את בריתי יעקוב – בחמשה מקומות נכתב מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו.

גאולת השכינה, וקיצוץ גלויות

בעת גאולתם של ישראל, וקיצוץ גלויות, יהיה זה כביכול גם גאולה לשכינה הנמצאת בגלות, כמו שנאמר בפרשת נצבים (דברים ל, ג):

וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבֻתְךָ וְרוּחְךָ וְשֵׁב וְקִבְּצָךְ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִירָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה.

וכה כותב שם רש"י בלשונו:

ושב ה' אלוקיך את שבתך – היה לו לכתוב והשיב את שבתך, רבותיו למדו מכאן שהשכינה כביכול שרויה עם ישראל בצרת גלותה, וכשנאלץ הכתוב גאולה לעמנו, שהוא ישוב עמהם.

ועוד יס לומר, שגדול יום קצוץ גלויות ובקושי, כאלו הוא עמנו כריד להיות ארוח בידיו ממך איש איש ממקומו, כענין שנאמר (ישעיה כז, יב) ואחס תלקטו לאחד אחד בני ישראל.

מעמיד להם נביאים ומחזירן לתחת כנפי

בתוך פסוקי התוכחה בפרשת בחוקותי, מבוארת גם הבטחה לישראל שהקב"ה לא ישאירם בגלות, ובעל כרחם יעורר אותם לתשובה, כאמור (ויקרא כו, מא):

אֶף אֲנִי אֵלֶיךָ עֹמֵם בְּקִרְי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֲרֵי אֲבִיהֶם אוֹ יָא וְכַעַתָּה לְכָבֶם הָעָרֶל וְאִי יִרְעֵה אֶת עֵינֵם.

מסביר ומבאר רש"י:

והבאתי אתם – אני בעממי אביאם, זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים, הואיל וגלינו בין האומות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את עבדיו ומחזירן לתחת כנפי, שנאמר (ויחזקאל כ, לב – לג) והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני וגו' אם לא ביד חזקה וגו'.

מלך המשיח יכלה האומות

דבר פלא כתוב בפרשת לך לך, בפסוקי ברית בין הבתרים, שדוד המלך ירצה לכלות את כל האומות, ולא יתנו לו רשות משמים, עד שיבוא מלך המשיח, כמו שנאמר (בראשית טו, יא):

וְיָרַד הָעֵשֶׂת עַל הַתְּנָיִם וַיֵּשֶׁב אִתָּם אַבְרָם.

וברש"י שם כותב:

ויש – לשון נשיה והפרכה, כמו (תהלים קמז, יח) יש רוחו, רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם, ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח.

מלך המשיח יאבד את רומי

עוד זאת אנו מוצאים בפרשת בלק בנבואתו על אחרית הימים (במדבר כד, טז):

וְיָרַד מִיַּעֲקֹב וְהִאֲבִיד יִשְׂרָאֵל מִעִיר.

מפרש וכותב שם רש"י:

ויבד מיעקב – ועוד יהיה מושל אחר מיעקב. והאבד שריד מעיר – מעיר החסובה של אדום והיא רומי, ועל מלך המשיח אומר כן, שנאמר בן ויבד מים עד ים (תהלים עב, ח) ולא יהיה שריד לבית עשו (עובדיה א, יח).

חמורו של משיח

משיח עתיד לבוא כשהוא רוכב על החמור, וענין זה נרמז בכתוב בפרשת שמות (שמות ד, כ):

וַיִּקְוּ מִשֵּׁה אֶת אֲשֵׁרֹתָ וְאֵת בָּנָיו וַיִּרְכָּבֻם עַל הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרָיִם.

מגלה לנו שם רש"י:

על החמור – חמור הגמיוחה, הוא החמור שחבש אברהם לענקיות יחזק והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר (זכריה ט, ט) עני ורוכב על חמור.

שי למלך משיח

בפסוקי הברכות של יעקב אבינו ליהודה בפרשת ויחי, מזכיר שיובילו שי למלך המשיח, כאמור (בראשית מט, י):

לֹא יִסּוּר שִׁבְטִי מִיְהוּדָה וּמוֹזָקָה מִבֶּן רָגְלִיו עַד כִּי יָבֹא שִׁיבִילִי וְכָל יִקְהֶה עִמָּו.

וכמבאר שם ברש"י:

עד כי יבא שילה – מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן חרסם אנהלום. ומדקש אגדה שלו, שי לו, שנאמר (תהלים עו, יב) יובילו שי למורא.

עשר ארצות

הקב"ה אמר לתת לאברהם אבינו עשר ארצות, אולם נתן לבניו רק שבעה ארצות, והשאר יקבלו ישראל לעתיד לבוא, כן נאמר בפרשת לך לך (בראשית טו, יח-יט):

בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְךָ אֶתְנִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִצְרָיִם מִצְרָיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל הַזֶּה בְּרִית, אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקֵּינִי וְגו'.

כך מבאר שם ברש"י:

את הקניני – עשר אומות יס כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשליש אדום ומואל ועמון, והם קניני קניזי וקדמוני עמילדים להיות ירושה לעתיד, שנאמר (ישעיה יא, יד) אדום ומואל משלוח ידם ובני עמון משמעתם.

גם בפרשת דברים, נזכר שארצות אלו, של אדום מואב, יינתנו לישראל רק לעתיד לבוא, כאמור (דברים ב, ה):

אֶל הַתְּנָיִם בָּם כִּי לֹא אֶתָּן לָכֶם מִיָּדָם עַד מִדְרָךְ כָּף רָגְלִי כִּי יִשְׁפֹּה קַעֲשִׂי וְתָתִי אֶת הָרַר שִׁיעִיר.

ומבאר רש"י:

עד מדרך כף רגל וכו' ומדרכי אגדה, עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים שנאמר (זכריה יד, ז) ועמדו רגליו וגו'.

ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו

גם יעקב אבינו כבר התנבא בימיו שעתידיים ישראל לכבוש את ארץ אדום, כמו שאמר לעשיו בפרשת וישלח (בראשית יד, יד):

יִשְׂרָאֵל נָא אֲדִי כָפְנִי עֲבָדוּ וְאֲנִי אֲתַהַלֶּה לְאִטִּי לְרֹגֶל הַמִּלְכָּאֶה אֲשֶׁר כָּפְנִי וּכְרֹגֶל הַיָּדָיִם עַד אֲשֶׁר אָבִא אֶל אֲדִי שִׁיעִירָה.

וכותב שם ברש"י:

עד אשר אבא אל אדני שעירה – הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות. אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בזאי אכלו, והוא לא הלך. ואימתו ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים צהר איון לשפוט את הר עשו.

בית המקדש השלישי – בשתי ידיים

בין פסוקי שירת הים בפרשת בשלח נרמז שבית המקדש השלישי ייבנה בשתי ידיים כאמור (שמות טו, יז):

מִקְדָּשִׁי ה' בִּנְיָנִי יִיָּהּ.

וברש"י שם:

חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר (ישעיה מח, יג) אף ידי יסדה ארץ, ומקדש בשתי ידיים. ואימתו יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו.



יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ

הופיע!

סדר קריאת שמע המבואר

בביאור נחמד למדא
ומשובב לב ושווה לכל נפש
על פי פירוש
רש"י הקדוש זיע"א
לרגל לימוד פרשיות שמע,
והיה אם שמע - בפרשיות
ואתחנן ועקב הבעל"ט



הביאור המיוחד יופק
בעז"ה בשבוע הבעל"ט:
במאות נקודות ההפצה של
הגיליון השבועי ברחבי הארץ
ובמוקדי הספרים של י. בלוי

רבבות אלפי תלמידי
הישיבות הקדושות
משתתפים ב'מבצע
בין הזמנים' מיוחד

לאמירת קריאת שמע בכוונה,
בהבנה ובזמנה!

ומתן שכרה בצידה -
כמתפרסם בהיכלי הישיבות
המשתתפות במבצע

מבוא לספר דברים:

מִשָּׁא הַפְּרָדָה שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ:

חֲזוֹק וְהִתְעוֹרְרוּת לִירֵאת ה' וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת

הַיָּמִים הָאֲחֵרִים לַחַיּוֹ, בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים בְּמַדְבָּר, שְׁנַת ג' אֲלָפִים תַּפ"ח, מֵרָאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁבֶט עַד ו' אָדָר.
הַמֶּלֶךְ זֶה נִקְרָא בְּלִשׁוֹן חו"ל בְּשֵׁם 'מֹשֶׁה-תּוֹרָה', מִלִּשׁוֹן חֲזָרָה וְשִׁנּוּן, עַל שֵׁם שֶׁבַח־הַמֶּלֶךְ זֶה חוֹזֵר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַל חֶלֶק גָּדוֹל מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁכָּבַד נֶאֱמָרוּ בְּחֻמְשֵׁים הַקּוֹדְמִים.

מִזה בַּחֲמִשָּׁה: בְּשִׁלְשֶׁת הַחֲדָשִׁים הַקְּדוּמִים, עַד יוֹם שְׁמִיחַת תּוֹרָה הַבַּעַל"ט, נַעֲסֵק בַּחֲמִשָּׁה הַחֲמִישִׁי וְהָאֲחֵרוֹן מִבִּין חֲמִשַּׁת הַחֲמִישִׁי הַתּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ 11 פְּרָשִׁיּוֹת, וְהוּא הַנִּקְרָא 'חֲמִשָּׁה דְּבָרִים' עַל שֵׁם הַפְּסוּקָה בַּתְּחִלַּת הַחֲמִשָּׁה 'אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה', וְהוּא כּוֹלֵל בְּרַבּוֹ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאֵמָר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךָ 37

חומש דברים מתחלק לארבעה נושאים מרכזיים:

מהמצוות כבר הוזכרו בחומשים הקודמים, אך הובאו בחומש זה בתוספת חידושים, וחלק מהמצוות מוזכרות רק בחומש דברים ולא הוזכרו בחומשים הקודמים.

ג. כריתת ברית וכתובת התורה

בחומש דברים גם נלמד על הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהיותם בערבות מואב טרם כניסתם לארץ, על מנת לחייב אותם לשמור את המצוות, בהבטחת ברכות וקללות, כן נלמד על כתיבת התורה על ידי משה שגם לימד אותה לבני ישראל.

ד. הסתלקותו של משה

בפרשיות האחרונות בחומש דברים נלמד על הסתלקותו של משה, כאשר טרם מיתתו אמר להם את שירת האזינו בו הוא מעורר אותם להתבונן על העבר ועל העתיד של כלל ישראל, ובפרשה האחרונה בידך את כל שבטי ישראל.

מה בין חומש דברים לשאר החומשים?

ישראל, יו"ד ס" כ"ה; ויסוד זה מבואר ברמב"ן בפתיחה לחומש דברים). אולם עדיין יש לתמוה, איך יתכן לומר ששאר הפסוקים אמר משה מדעת עצמו, והלא אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) שכל האומר שכל התורה מן השמים חוץ מפסוק אחד, הרי הוא בכלל 'דבר ה' בזה'.

בספר 'כלי חמדה' כתב, שארבעת החומשים הראשונים אמרם משה רק מפי ה', ואילו במשנה תורה אמנם הרחיב משה הביאור למצוות אלו מפי עצמו, וכן הוסיף מעצמו דברי מוסר ותוכחה, אולם אחר כך כאשר ציווה השי"ת לכתוב את כל התורה על ספר, חזר הקב"ה ואמר לו את כל הדברים האלו, הן ממה ששמע משה תחילה מפי ה', והן מה שמשה הוסיף מעצמו, את הכל אמר לו הקב"ה אות באות, ומשה כותב על ספר מפי ה'. נמצא שהסכים הקב"ה עמו ואמר לו לכתוב פסוקים אלו.

נושאי הפרשיות:

פרשת דברים:

תוכחות ברנז | ביאור התורה בשבעים לשון | מינוי דיינים | המרגלים והמעפילים ועונשם | הטלטול במדבר | איסור ללחום באדם עמו | מואב | מלחמת סיחון ועוג | נחלת בני גד ורואבן | חיזוק ליהושע שלא יירא מהגוים.

פרשת ואתחנן:

תחינת משה להיכנס לארץ | שכר ותועלת בשמירת המצוות | מעמד קבלת התורה | איסור עשיית פסל | התרחקות מהגוים | התעוררות תשובה באחרית הימים | ערי מקלט | פרשת שמע, תפילין ומוזוה | אהבת ה' לבני ישראל.

פרשת עקב:

ברכות לשומרי מצוות | מצות איבוד האומות ואליליהם | גירוש האומות בזכות שמירת המצוות | לזכור שהשפע בא מאת ה' | חטא העגל | לוחות שניות | הבדלת שבט לוי | פרשת היראה | שבח הארץ | ברכת המזון | פרשת והיה אם שמע | תפילין ומוזוה | לימוד תורה עם הבנים.

פרשת ראה:

ברכות וקללות בהרי גריזים ועיבל | דינים בעבודה זרה | עיר הנידחת | נביא שקר | מסית | דינים בקרבנות | שחיטה ואבר מן החי | כבוד בהמה | שריפת וקרח | כשרות בעלי חיים | מעשרות | שמיטת כספים | צדקה | הענקה לעבד | שלש רגלים.

פרשת שופטים:

הלכות לדיינים | הלכות למלך | הלכות לגביאים | הלכות בקרבנות | עבודה זרה ודרכי הגוים | מתנות כהונה ולויה | דין ההורג בשוגג | סדר יציאה למלחמה | עגלה ערופה.

פרשת כי תצא:

הלכות במלחמת הרשות | בן סורר | ירושת הבכור | חייבי מלקות

